

కొండమీద యిల్లు

గోపీ, వానూ బడినుంచి యింటికి వచ్చారు.

వాళ్ళకి ఎదురెళ్ళింది రత్న.

“కొంటింటి తాతలు కాలికెల్తున్నాం! అమ్మ చెప్పింది!”

ఆ వార్త వాళ్ళలో ఎవరేని ఉత్సాహాన్ని రేపింది. భుజాన ఉన్న సంచులను విసిరేసి అమ్మదగ్గరకు పరుగెత్తారు.

“కొండింటి తాతయ్య దగ్గర కెళ్తున్నామా?”

“ఎప్పుడెల్తున్నాం?” “బస్సుమీదా? రైలుమీదా?”

మల్లమ్మ “ఊ!” అంది. ఒకరిచేయి ఒకరు పట్టుకు పరుగులు తీస్తూ ఊరంతా చుట్టేసారు.

వాళ్ళ పరుగులూ గెంతులూ నవ్వులూ కబుర్లూ చూస్తూ అనుకుంది మల్లమ్మ

“మునుపటి తాతయ్య కాదురా వెధవల్లారా!” అని.

పిల్లలకి తాతయ్య అంటే ఎన్నో గుర్తుస్తాయి.

ఆయన వాళ్ళని భుజాని కెక్కించుకుంటాడు! ‘గంగం గక్కచ్చి’ ఊపుతాడు! సైకిలుమీద కూర్చోబెట్టుకుని ఫ్యాక్టరీకి తీసుకువెళతాడు. అక్కడ చెరుకులూ సానకం ఉంటాయి. అంత దూరం సైకిలుమీద కూర్చుంటే కాళ్ళు తిమ్మిరెల్లక్కుతాయి. దిగి నవ్వుడు నించోలేరు. తమాషాగా ఉంటుంది. ఎన్నో ఉంటాయి దోవలో. అన్నింటిగూర్చి అడుగుతారు. ఆయన జవాబిస్తాడు. యింటికి వచ్చేసరికి రెండు జేబుల్నిండా బిస్కెట్లు! చాక్లెట్లు!

ఆ వూళ్ళో వాళ్ళ అమ్మ ఏం అడిగినా చేసిపెట్టేది. రోజుకో పిండివంట. గడ్డ పెరుగు. జుర్రుకు జుర్రుకు తినేవారు. పెరట్లో ఆ కొండమీద జామిచెట్లూ మామిడిచెట్లూ ఉన్నాయి. బండరాళ్ళున్నాయి. వాటిమీద కూర్చుని మామిడికాయలు తినేవారు. పులుపెక్కిన పళ్ళతో అన్నాలముందు కూర్చుని అంతా దిగబెట్టేసేవారు. మల్లమ్మ తిడితే వాళ్ళు బిక్కిమొగాలు వేసేవారు. తాతయ్య వాళ్ళని వెనకేసుకు వచ్చి కూతురిని కోప్పడేవాడు. అమ్మ కోపం ఉత్తుత్తికోపం అని వాళ్ళకి తెలుసు. కాస్సేపు భయం నటించేవారు. ఆరుబయట మంచాలు వేసుకొనేవారు తాతయ్య ఎన్నో కథలు చెప్పేవాడు. తల్లిని చుట్టుకువడుకునే కుక్కపిల్లల్లా ఆయన్ని అల్లకు పోయేవారు. క్రమంగా నిదురలోకి జారిపోయేవారు.

ఉన్నదేదో తినేసి పుస్తకాలు ముందేసుకుని గోపీ, వానూ తాతయ్య విశేషాలు చెప్పకుంటున్నారు. వాళ్ళపక్కనే రత్నం నేలమీద నిద్రపోతోంది.

మల్లమ్మ చదువుకోమని ఆరోజు వాళ్ళని గసరలేదు. వంట గది గడపనే అలగడగా చేసుకొని కొంగుపరుచుకుని పడుకొంది. వెంకట్రావు వచ్చేసరికి తొమ్మిది దాటుతుంది. కాకినాడలో స్టోర్సులో సేల్సుమేన్ అతను. ఎనిమిది వరకూ వ్యాపారం జోరుగా ఉంటుంది. ఆరుమైళ్ళదూరం సైకిలుమీద రావాలి! ‘పట్నంలో ఏదయినా యిల్లు చూసుకుందామనీ, యీ యిల్లు అద్దెకు యిచ్చేద్దామనీ’ పెళ్ళయిన కొత్తలో అనేది. ‘యీ మట్టి యింటికి, పట్నానికి యింత దూరంలో ఏమాత్రం అద్దెపలుకుతుంది...? స్వంతదంటూ, ఓ కొంప ఉన్నాక ఎక్కడో అవస్థలు పడటం ఎందుకూ?’ అంటూ పడనిచ్చేడుకాదు. క్రమంగా అలవాటయి పోయింది. అయితే గాలేస్తే ఎగిరిపోయేటట్టుండే అతని నీరస శరీరాన్ని, అది పడే కష్టాన్ని తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఆమె కడుపులో దేవుతున్నట్టుంటుంది. కొద్దిసాటి పెట్టుబడి దొరికితే - వ్యాపారంలో అంతో యంతో అనుభవం ఉంది గనక-వ్యాపారం చేయించాలని మల్లమ్మ ఆశపడేది. ఆ ఆశకు ఆధారం తండ్రి వీర్రాజు! యీమధ్య తండ్రి గూర్చి తెలిసిన వార్త ఆమె ఆశలకు గొడ్డలిపెట్టులా ఉంది.

మల్లమ్మ ఆలోచనలు సాగుతున్నాయి.

నాలుగవ యేటనే ఆమెకు తల్లిపోయింది. అప్పటికి వీర్రాజు వయసు ఇరవైతొమ్మిది. తల్లిదండ్రీ శతనిధాల నచ్చజెప్పారు. అత్తా మామూ రెండవదాన్ని యిస్తామని ముందుకు వచ్చారు. దగ్గరవాళ్ళూ, దూరపువాళ్ళూ అనేక రకాలుగా సలహాలు యిచ్చారు. వీర్రాజు పెళ్ళికి ఒప్పకోలేదు మల్లమ్మ సన్నగా అర్బకంగా ఉండేది. నల్లటి నలుపు! బారు జుట్టు! ఆ జుట్టుబరుపు మొయ్యలేకే అలా ఉందా అనిపించేది. ఎప్పుడూ దేనికో దానికి ఏంనూ, ముక్కు చీమిడి కారుస్తూ ఉండేది. ఊరికొసనున్న మిట్టమీద యిల్లు కట్టాడు వీర్రాజు. అక్కడ గాలి వెలుతురూ పుష్కలంగా ఉండేది గాని నీరు ఉండేదికాదు. ఓ భుజాన కావిడినీ మరో భుజాన మల్లమ్మనీ వేసుకొని ఊళ్ళోకి వచ్చేవాడు. అందరూ ఆయన్ని కొండింటి మామయ్యగరనేవారు. పదోయేటిదాకా-పిల్ల దక్కుతుందా దక్కదా-అన్నట్టు ఉండేది. అలాంటి పిల్లను కంటికి రెప్పలా చూసుకుంటూ పెంచి, పెద్దచేసి, ఓ యింటిదాన్నిచేసి, పురుళ్ళుపోసి యింతదాన్ని చేసాడు.

అలాంటి మనిషి యీనాటికి .....

మల్లమ్మ పెద్దగా నిట్టూర్చింది.

తల్లి పరధ్యానంలో ఉండటంతో పిల్లల గొంతులు పెరిగాయి. ఆమె బుర్ర ఎత్తి 'వెధవల్లారా! చదూకోండి!' అంది.

గొంతుకలు కట్టేసుకున్నారు. కాని వాళ్ళ నవ్వులు ఆగటం లేదు. దొంగచూపులు చూస్తున్నారు. బుగ్గలు పొంగుతున్నాయి. నిద్రమత్తులో చిలిపితనం పెరుగుతోంది. ఒకరి చదువుకి ఒకరు అడ్డుపడుతూ చేతులు అడ్డుపెట్టి వెలుతురు పడకుండా చేస్తున్నారు. చేతుల నీడలను ఒకరికొకరు చూపించుకుంటున్నారు. ఉషారు హెచ్చింది. వాసు చెయ్యి చిమ్మిమీద పడింది. 'అమ్మోయ్--' అంటూ చెయ్యి నోట్లో పెట్టుకున్నాడు. గోపీ నవ్వులు బయట పడ్డాయి.

ఆ పళంగా మల్లమ్మ లేచి యిద్దరినీ చెరొకటి బాదింది. "వెధవసంత! వెధవల్లరి! నోరెత్తారంటే పీక పిసికేస్తాను. గోతిలో వెధవల్లారా!"

గట్టిగా అరిస్తే గుండె ఆగిపోతుందేమో అనిపిస్తోంది. యింటి చాకిరీకే ఆమె సత్తువ అంతా హరించుకుపోతోంది. ముగ్గురు పిల్లలు. రెండుగర్భస్రావాలు. వారానికి రెండుమార్లు యిల్లంతా అలుకుతుంది. "ఓమారు చాల్లేవే" అంటాడు మొగుడు. వినదు. శ్రీమహాలక్ష్మి శుభ్రంగా ఉన్న గడపలోకే అడుగెడు తుందిట. గవర్నమెంటువారి పుణ్యమా అని పదహారు కదుళ్ళ చరఖా దొరికింది. చన్నీళ్ళకు వేళ్ళీళ్ళు! మధ్యాహ్నంపూట మాలు తీస్తుంది దానిమీద. మొన్న మొన్నటిదాకా దాని ఆదాయం ఆ ఆప్పు చెల్లగొట్టడానికే సరిపోయింది. యింట్లో కడుపులు పూడాలనేగదా యింత తాపత్రయ పడుతుంటే! ఏం లాభం? పిల్లలు ఎదుగుతున్నారాయే. యిద్దరికీ ఒక్కదుప్పటి సరిపోయేది. రెండు కావల్సివస్తున్నాయి. ఎన్నిసార్లు కుట్టినా అవి పిగిలిపోతున్నాయి. రోజూ తడవటంతో భర్త బుంగీలు అట్టగట్టిపోతున్నాయి. చీరలు సరేసరి! అలుగ్గుడ్డల కన్న కనికీష్టంగా తయారయాయి. యీ దరిద్రపు బ్రతుకీకి ఏదోనాడు మార్పు వస్తుందనే యింతకాలమూ అనుకొంది ...

బయట చూరు చప్పుడవుతోంది. పక్కంటివాళ్ళ గేదె కొమ్ము కొట్టినా, భర్త సైకిలు ఎక్కిస్తున్నా చప్పుడవుతుంది.

ఆలోచనలోంచి తెప్పరిల్లి బుర్ర ఎత్తి వీధిలోకి చూసింది. ఏ అలికిడిలేదు. పిల్లలు నిద్దరోయారు. లేచింది. పుస్తకాలు తీసి గూట్లో పడేసింది. ముగ్గురికీ పక్కలువేసి పడుకోబెట్టింది. లాంతరు వీధిగుమ్మంలో ఉంచింది. అరుగు దిగి, కనిపించినంతమేర రోడ్డువయిపు చూసింది. ఏవో కబుర్లు దూరంనుంచి వినవస్తున్నాయి. వాళ్ళు దాటిపోయేదాకా అలాగే నిలుచుంది. పమిట బిగించి కప్పుకున్నా చలి ఆగటంలేదు.

లోపలికి వచ్చేసరికి గోపీ కాలు దుప్పటి చిరుగులోంచి బయటపడింది. వాడు దుప్పటి సరిచేసుకోవడానికి కాళ్ళు కదిపితే

మొత్తం దుప్పటి తొలగిపోయింది. కాళ్ళు నేలమీద ఉన్నాయి. మల్లమ్మ వాడిని చాపమీదకి ఈడ్చి దుప్పటి కప్పింది. గోనెగుడ్డ కాళ్ళదగ్గర పరిచింది. గోపీ కలవరిస్తున్నాడు! "కొండింటి తాతయ్య!.. కొం...డిం...టి"

ఆ నుదురుమీద ముద్దు పెట్టుకుంది మల్లమ్మ.

యింత ప్రేమగానూ చూసిన తండ్రి, తనలా నిరీక్షించే భార్య లేకుండా యిన్నాళ్ళూ గడిపిన తండ్రి ఆమెకు గుర్తు వస్తున్నాడు. ఆమె ఆ రూపాన్ని చెరిపేసుకొంటోంది.

"మల్లా! నీళ్ళు ప్లావే!"

భర్త గొంతు వింటూనే నీళ్ళతో బయటకి వెళ్ళింది.

దోవలో గాలిపోయిందిట. బురద! చీకటి! దిగడిందట.

"ఏముందన్నంలోకి?"

"కంది పచ్చడి, చారు."

"ఆకలి దంచేస్తోంది! క్విక్!"

ఆవురావురుమని తింటున్నాడు. కందిపచ్చట్లో చింతపండు వేస్తే అతనికి యిష్టం. పాపిష్టిది! తన పొదుపంతా అక్కడే తగులడింది! లేకపోవటాన్ని పొదుపు అనుకొంటోంది.

అతనితోపాటు భోజనానికి కూర్చోదు మల్లమ్మ. అతగానికి ఒక్క ముద్ద తక్కువవుతుందేమోనని ఆమె బెంగ! అనీ యివీ మాట్లాడుతుంటే 'ఊ! ఆ!' అంటోంది.

"ఏం...? రేపే వెళ్ళాలనుకుంటున్నావా?"

"మీ గురించే ఎలాగా అనాలోచిస్తున్నాను."

ఆమాట నిజంకాదని యిద్దరికీ తెలుసు.

"బావుంది! ఎప్పుడూ నువ్వు వెళ్ళలేదా? నే గడుపుకోలేదా?"

"సరేండి! ఏదో చేస్తాను....!"

"నీ యిష్టం! పదిహేను తెచ్చాను! వడ్డి లేదులే...!"

మొగుడు రొక్కించటం ఆమెకి యిష్టంలేదు. శలవు దొరికాక యిద్దరూ కలిసే వెళ్ళవచ్చు. మొగుడి ఎదురుగా తండ్రితో ఏం మాట్లాడుతుంది?

"మీరేం చెప్పటం లేదు!" బుర్ర వంచుకొని వేలితో నేల మీద రాస్తూ అంది.

"ఏమిటి చెప్పడం?"

"నే వెళ్ళటం మీ కిష్టం లేనట్టుంది!"

"అదేం లేదు....!"

అదే అతనిలో గుణం! వెళ్ళమనడు! వద్దనడు! మునుపు యీ గుణం ఆమెను యిరుకున పెట్టేదికాదు. ఈ పరిస్థితిలో తనో నిర్ణయానికి రాలేకపోతోంది. అతనే నిర్ణయిస్తే బాగుండును. వెళ్ళి కన్నతండ్రిని ఎలా నిగ్గదీస్తుంది? కూతురు కలగజేసుకోదగ్గ విషయమేనా?...అతను తేల్చలేదు.

“కుర్రాళ్ళూ...?” మంచినిళ్ళు తాగుతూ అన్నాడు.

ఉట్టిమీద చుజ్జిగ దించుతోంది. దిక్కుచాలిన చీమలు! పాకగుడ్డ తెచ్చి వడకడుతూ అంది.

“తల్లితోబాటే పిల్లలూనూ...”

ఇంతకు ముందు రెండు మూడుసార్లు వాళ్ళని వదిలేసి వెళ్ళనే వెళ్ళింది. కుర్రాళ్ళ మొహం చూసయినా తండ్రి కరుగుతాడని ఆమెకు తెలికుండానే ఆశపడుతోంది. పిల్లలను ఎరవెయ్యటానికి తీసుకెళ్తున్నానన్న ఊహను అంగీకరించటం లేదు స్వాభిమానం. అందుకే జవాబివ్వటం అంత ఆలస్యమయింది.

వెంకట్రావు చేతులు కడుక్కుంటూ అన్నాడు.

“గొడవ పడకు!”

2

రైలు ఆగినపుడు గోపి నోటీసులు చదువుతున్నాడు. తమ్ముడు తప్ప చదివితే కోప్పడుతున్నాడు. అమ్మకానికి వచ్చే తిను బండారాల వైపు తల్లివైపు చూస్తున్నాడు వాసు. రత్న ఆ అరుపులని చిలక పలుకులు పలుకుతోంది ఆ పలుకులు అమ్మ విన నందుకు అసహనం పెరుగుతోంది పిల్లలకు.

‘గొడవపడే రకమా తను? అంతమాట ఎందుకు అనటం? అయినా పడితే పడుతుంది. తన తండ్రి! తన యిష్టం...’

రాత్రి అతను చెయ్యి వేసాడు. ఊరుకొంది. పిలిచాడు. కది పాడు. లేవలేదు. ఊరుకొన్నాడు. జాలేసింది. లేచి అతన్ని గుండె లకు హత్తుకోవాలనిపించింది. యిదంతా అతనిమీద కోపమా? కాదు. అలా చిత్రించుకొంటోంది. గొడవ మనిషివన్నాడని తెగ గింజుకుంటోంది.

గొల్లుమంది రత్న. కిటికీలోంచి వంగి చూస్తోందని గోపి కొట్టాట్ట. మల్లమ్మ వె.కాముందూ చూడలేదు ముగ్గురికీ వడ్డించింది మట్టు పక్కల వాళ్ళు ఊరుకోలేదు.

ఆ పిల్లల బుద్ధి నుంతతనాన్ని మెచ్చుకున్నారు. అల్లి ఆశ్రద్ద తగనిదన్నారు. ఏదో కొని పడేస్తే సోలా? అన్నారు. ఓ మసలమ్మ మాటలు కలిపింది. ఓ స్టూడెంటు రత్నాని భుజాన వేసుకుని నిద్ర పోగొట్టాడు. వద్దంటున్నా వినక ఓ నడివయసు మనిషి జంతుకలు కొని యిచ్చాడు. యిదంతా చూస్తూ—

“ఏ పాపం ఎరగని పిల్లలు! ఏ సంబంధం లేనివాళ్ళే యిన్ని విధాల చూస్తున్నారు! ఆ పెద్దాయనకు ఆ మాత్రం లేకపోయింది వీళ్ళవట్ల” మల్లమ్మ తండ్రిని నెప పెట్టుకుంటోంది.

రాజుపాలెం స్టేషనులో రైలు ఆగింది.

ఖాళీగా ఉంది ప్లాట్ ఫారం. ఆ స్టేషన్ లో గడచిన చిన్న తనం...తనను దిగబెట్టుటాన్ని వచ్చే తండ్రి ... ఆ కళ్ళలో నిండే నీరూ... ఒకదాని వెనక ఒకటి ఆమె మనసులో నిండిపోయాయి. ఉత్తరం రాస్తే చాలు! సెలవు పెట్టుకని, ఆరున్నరకు వచ్చే బండికి నాలుగంటలకే - కాఫీ కూడా తాగకుండా - వచ్చి ఎదురు చూస్తూ ఉండేవాడు.

ముసలి కూలీ ప్రశ్నల వర్షానికి జవాబియ్య లేక ముందుకు అడుగువేసింది. గోపీ వానూ కూలీ వెనక అవీ యివీ చూస్తూ నడుస్తున్నారు.

‘ప్యాక్టరీకి వెళ్ళిపోయే ఉంటాడు. ఇంట్లోకి అడుగు పెట్ట నిస్తుందో లేదో మహాతల్లి -’ చెదురుతున్న మనసు కూడ గట్టు కుంటూ మిట్ట ఎక్కింది. వాకిట్లో కనవచ్చిన దృశ్యం ఆమెకు భరించరాని అసహ్యన్ని కలిగించింది.

పట్టె మంచం మీద పడుకుని ఉన్న వీర్రాజు కాళ్ళు పడు తోంది కాసులమ్మ. ఆమె మొహం వాకిటి వయపు లేదు. అతని కళ్ళు మూసుకుని ఉన్నాయి.

గిరున వెనక్కి తిరిగింది మల్లమ్మ. అదే క్షణాన రత్న నిద్ర లేవటం, ‘అమ్మా...!’ అంటూ ఏడుపు అందుకోటం జరిగి సోయాయి.

‘రామ్మా! రా!’ అంటూ వీర్రాజు లేవబోయాడు. కాసు లమ్మ ముందుకువచ్చి చేతిలో పిల్లనుఅందుకుంది. పిల్లను అందివ్వ కుండా ఉండటాన్ని ఆమె స్వభావం సహకరించ లేదు. ఒక్కసారిగా ముంచుకు వచ్చిన దగ్గు తెరతో ఉక్కిరి బిక్కిరి అయిపోతున్న తండ్రి స్థితికి ఆమె గుండె గుబగుబలాడింది.

గోపీ, వానూ రయ్యన వెళ్ళి తాతయ్య పొట్ట మీద ఎక్కిసారు. మల్లమ్మ వాళ్ళను లొగటాన్ని ముందుకు వెళ్ళింది. అదే సమ యంలో కాసులమ్మ ఆ సనే చేసింది.

‘ఈవిడగారు పిల్లలను దగ్గరకుకూడా రానీదు కాబోలు—’ మల్లమ్మ ఫక్ ఫక్ ఫక్ ఫక్ నాలుగు చరిచింది పిల్లలను. ఆ అడా వుడిలో గాజలు పగిలాయి.

“పిచ్చిగ నీ ఎక్కిందేమిటే నీకూ...?” ఆయాసపడుతూ పిల్లలిద్దర్నీ ఆమె నుంచి బయటకిలాగి కోప్పడ్డాడు వీర్రాజు.

‘ఆహా! ఎక్కింది. నాకుగాదు. నీకు...! దానికి...!’ నాలుక చివరిదాకా వచ్చింది. పిల్లలను లోపలకు తీసుకుపోయింది కాసులమ్మ.

“కూల్ బ్యులిచ్చేయ్ తల్లీ!” కంగారుపెట్టేడు కూలీ.

లోపలున్న కాసులమ్మను చిల్లర తెమ్మని అరిచాడు వీర్రాజు.

“పదే ఉందండీ...! ఆ! రూపాయుంది.”

రూపాయకు చిల్లరుంటే యింక లేనిదేముందన్నాడు కూలీ.

‘ఇదో నాటకం! కూలీవాడికిచ్చే డబ్బులకుకూడా అడ్డుపడుతుంది కాబోలు...’

పెట్టె తెరిచి కూలీ డబ్బులు యిచ్చేసింది మల్లమ్మ.

వచ్చిన దగ్గర్నుంచీ ఒక్క పలకరింపయినా పలకరించని కూతురి ప్రవర్తన పట్టించుకోకుండా అల్లుడి గురించి యోగక్షేమాలు అడగటం ప్రారంభించాడు వీర్రాజు.

ముక్తసరిగా జవాబులు వస్తున్నాయి.

ఈలోగా పిల్లలు బెల్లం ముక్కలు తింటూ బయటకు వచ్చారు. వాసు తన బెల్లం ముక్కను తల్లికిచూపిస్తూ ‘ఓచ్చీ...! ఓచ్చీ...!’ అంటూ ఊరించాడు.

“దిక్కుమాలిన బెల్లం ముక్కలు! వెధవ ఆబ! పురుగులు పట్టి చస్తారు! పారెయ్యండి!” తిట్టింది.

అయితే—ఆమె ఎవరికి దెబ్బ తగలాలని ఆశించిందో ఆ వ్యక్తి అక్కడ లేదు.

3

అప్పటికి మూడు రోజుల్నించీ వీర్రాజుకు విరోచనాలుట. పైగా దగ్గు, డాక్టరు ఫరవాలేదన్నాడుట. కాస్త నిమ్మళించింది.

పొయ్యిమీద ఎసరువడేసి ఊళ్ళోకి వెళ్ళి కాసులమ్మ కూరలు తెచ్చింది. వస్తూ గ్లాసుడు పాలుతెచ్చింది. కొంచెం అన్నం పాలలో ఉడకబెట్టి బెల్లం వేసింది. వంకాయ అల్లంపెట్టి కూర వేసింది. బఠాణీలు గుండ కొట్టింది. మజ్జిగలో పోపు పెట్టింది. అంతా ముప్పావుగంటలో పూర్తయింది.

అందాకా బయటే కూర్చున్నారు తండ్రి కూతురు. పిల్లలు పాత కాగితాలతో విమానాలు చేస్తున్నారు. వీర్రాజు చెప్పేది వింటోంది. తప్పనిసరయిన చోట జవాబిస్తోంది. అప్పటికప్పుడే మనసులో ఉన్నదంతా కక్కెయ్యాలని ఉంది ఆమెకు. వాళ్ళిద్దరిలో గాభరాగాని, సిగ్గుపడటంగాని లేకపోవటం మల్లమ్మకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది: ఆశాభంగంగా ఉంది.

కాసులమ్మ తెలియని మనిషి కాదు —

దూరపు బంధువు. చెడ్డగా చెప్పకుంటారు. మొగుడు లేడు. మంగలివాడు ఎవడితోనో లేచిపోయిందిట. వాడికి ఓబిడ్డను కన్నదనీ, ఆ పిల్ల ఎక్కడో ఉంటున్నదనీ అంటారు. ఆ మంగలి

కూడా పోయాక తిరిగి వచ్చిందిట. ఆ సంచనా ఈ పంచనాజేరి చాకిరీ చేసి బ్రతుకుతోంది. వయసు ఉడిగిపోయింది. ఎవడికి పని కొస్తుంది? అందుకే తిరిగొచ్చిందన్నారు

కాకినాడ పెద్దాసుప్రతిలో మొదటి పురుడయింది. ఖర్చుకి ఖర్చూ అయిపోయింది సుఖమూ లేకపోయింది. పైగా కాన్ను సులువు అవడంతో రెండో పురుడు యింటి దగ్గరే తలపెట్టాడు తండ్రి. అప్పుడే కాసులమ్మ మొదటిసారిగా ఆ యింటి గడపను ఎక్కింది. మల్లమ్మకు ఆవిడపట్ల చాలా జాలిఉండేది. ఎప్పుడూ విసుక్కునేది కాదు. నోట్లో మాట నోట్లో ఉండగానే అన్నీ అమర్చేది. కాయం చేసేది. పిల్లడికి కాటుక చేసింది. చంటిపిల్ల గుడ్డలు కూడా ఉతికేది. ‘తల్లిలేని లోటు తీరుస్తున్నావ’ని కూడా అంది ఓమారు. మూడో నెలలో తనతోపాటే ఆమె కూడా బండి ఎక్కేసింది. ఆ తర్వాత తండ్రి కూతురూ కలిసినపుడల్లా కాసులమ్మ మంచితనం గూర్చి ముచ్చటించుకోడం పరిపాటయిపోయింది.

‘నా వల్లకాదు మంచితనం! అమ్మక్కగా యింత ముద్ద పడేసేటపుడు మంచిగా ఉండక చస్తుందా?’ కాసులమ్మ భోజనాలకు రమ్మన్నపుడు అనుకొంది మల్లమ్మ.

ఫరమాన్నం చూడగానే పిల్లల ఉత్సాహం పొంగి పొరలింది. గాజు ప్లేటుతో మల్లమ్మ కంచం ముందు పెడుతూ “పంచదార అమరలేదమ్మా!” అంది కాసులమ్మ.

“ఖర్చవుతుంది మరి! ఒక్కరు కాదుగా” అటూ యిటూ చూసింది. రెండు మూడు గ్లాసులూ, పులుసుగిన్నె, కంచం, నూనె గిన్నెలూ, చంచాలు...కొత్తగా కనిపిస్తున్నాయి.

‘ఈ స్త్రీలు ముంతలు లేకపోతే యీవిడగారికి ముద్ద దిగదు కాబోలు.’

బయట నుంచి వచ్చి పీట వాలుకు కూర్చుంటూ యాదాలాపంగా అడిగాడు వీర్రాజు —

“ఏంటే అంటున్నావ్?”

“నేనేం అనెయ్యటం లేదులే బాబయ్యా...!”

వడ్డన సాగుతోంది. పిల్లలు యిష్టంగా తింటున్నారు.

“వాపిరిగొట్టు వెధవల్లారా...? ఎప్పుడూ తిండి మొహవేం ఎరగనట్టు...ఏవిటా తిండం?” అంటూ తిట్టింది.

“ఏవిటే ఆ తిట్టడం...” తండ్రి గసిరాడు.

“నా పిల్లలను కూడా నేను తిట్టుకోకూడదంటావా...?”

“తిట్టుకో...! కొట్టుకో...! నీ ఇంటి దగ్గర..! నా ఎదురుగా తిడితే నన్నే తిట్టినట్టుంది.”

మల్లమ్మ జవాబివ్వకుండా కూర కెలుకుతోంది.

“చిచ్చీ! వెధవకూర!” మొహం చిట్లించింది.

“ఉడకలేదా?” తండ్రి అడిగడు.

“ఉడికింది ! నాకీ కూరంటే అసహ్యం...”

“పోనీ...అడిగే వండలేకపోయావా కాసులమ్మా!”

“మునుపు వంకాయ యిలా వండితేగానీ తినేదికాదు...”

“బావుంది ! మనుషులు ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉంటారా ఏమిటి?” సూటిగా చూస్తూ అని ఆ కూర కంచంలోంచి తీసేసింది.

* * *

సాయంకాలం రత్నను తీసుకుని ఊళ్ళోకి వెళ్ళింది.

పండగకి నేస్తున్నారాళింకా రాలేదు. మాస్టారి భార్య పోయిందిట. ఆయన కొడుకుల దగ్గరకు వెళ్ళాడుట. యిళ్ళన్నీ తిరుగుతూ పుల్లమ్మగారి యింటకి వెళ్ళింది మల్లమ్మ. అక్కడ మల్లమ్మకు అవసరమయిన సానుభూతి లభించింది.

కూతుళ్ళు కోడళ్ళలాగా, కోడళ్ళు పనివాళ్ళలాగా అగ్గగ్గలాడుతూ ఉంటారు పుల్లమ్మగారి ముందు. ఊరంతటికీ తగవరి అయిన భర్త ఆవిడముందు నోరు మెదపడు. ఆవిడతో మల్లమ్మ అనేకసార్లు గొడవ పడింది. ‘ఊళ్ళో అడ్డమయిన గొడవలూ యివిడికే కావాలి-’ అని అసహ్యించుకునేది.

అలాంటి మనిషి-

“అవును పిన్నీ! ఎవ్వరడిగినా బుర్రదించుకోవలసి వస్తోంది” అంది.

“అవ్వ! అవ్వ! ఏ కాలాన్నయినా చూసాంటే యిలాంటి విడ్డూరం ! నువ్వుగనక... ఆ చెమా బెమాలేని తండ్రిమీద న్యాయోహంకొద్దీ ఆ గడవలో అడుగు పెట్టావు కానీ...”

ఓ గంట అక్కడ ఉంది మల్లమ్మ.

చాలా మందికి తమకు నచ్చే తీరులో మాట్లాడే మనిషి కావాలి. కొందరికి తమ మాట్లాడేది ఎదుటివాడికి నచ్చుబాటు అవాలి. మల్లమ్మకు మాట్లాడే మనిషి దొరికింది. పుల్లమ్మకు తన మాట నచ్చే మనిషి దొరికింది.

“వస్తాను పిన్నీ!”

“వెళ్ళిరా తల్లీ! కాగల కార్యం గంధర్వులే తీరుస్తారు. యీలోగా దాని నంగిరి నంగిరి మాటలు విని మాయలో పడక! బొత్తిగా వూచిక పుల్లలా తయారయ్యావు! బెంగపెట్టుకుని చేసే దేమీ లేదు!”

యింటికి చేరేసరికి యిల్లంతా చీకటిగా ఉంది.

నట్టింట్లో దీపం పెట్టుకుండా ఏ పెత్తనాలకు వెళ్ళిందో అనుకుంటూ గదిలో ప్రవేశించింది.

“బాబయ్యా! బాబయ్యా!”

తండ్రిగొంతుకకు బదులు తండ్రి మంచంమీంచి కాసులమ్మ గొంతు వినిపించింది. “యిలా రామ్మా!”

“ఏంటయింది.”

“దీపం ఆరిపోయింది. ఆ గూట్లోనే అగ్గి పెట్టె కూడా ఉంది. వెలిగించు!”

ఈ విడగారికి రోగమేదో తగలడినట్టుంది! లైటు వెలిగించింది. ఆ వెలుతురులో కాసులమ్మను పరకాయించింది. ఆమె శరీరమంతా వణకుతోంది. జ్వర తీవ్రత మొహంలో కన్పిస్తోంది.

“వంటయింది. దీపం వెలిగించా కానీ...కిరసనాయలు లేక ఆరిపోయింది. ఆయన పిల్లలని తీసుకు కొట్టుమీదకు వెళ్ళారు...”

ఒక్కొక్క ముక్కా ఆగి ఆగి చెప్పింది.

వత్తికాలి మళ్ళీ ఆరిపోయింది దీపం.

“బాధ్యత గలవాళ్ళు కిరసనాయలుందో లేదో ముందే చూసుకుంటారు...!”

కాసులమ్మనుంచి జవాబు రాలేదు. దగ్గరకు వెళ్ళింది. ఒంటి మీద చెయ్యి వేసింది. నిప్పలమూట ముట్టుకున్నట్టుంది. దుప్పటి కప్పింది. యింకా వణకుతోంది. యింకో దుప్పటి కప్పింది.

“యింకా రాలేదా మీ నాన్నగారు?” దుప్పట్లోంచి అంది.

ఆ కుటుంబంలో తండ్రిని ‘బాబయ్య’ అని పిలుస్తారు. ‘నాన్న’ అన్నమాట ఆమె చెవికి కటువుగా పరాయిగా ఉంది. జ్వరం మనిషిని ఏమీ అనలేకపోయింది.

తాతా మనవలు వచ్చారు.

“ఎక్కడికి తగలడా కొందరి రాతలంతే! చేసే వాళ్ళెంత మంది ఉన్నా యింటెడు చాకిరీ నెత్తిమీద పడుతూనే ఉంటుంది.” విసుక్కుంటూ ఆ సీసా అందుకొంది. భోజనాలు అయ్యాక తండ్రికి వాసినసోలు కట్టింది కాసులమ్మకు కాఫీ, వేడి మంచినీళ్ళూ యివ్వటం ఆమెకు తప్పలేదు.

జ్వరం మనిషి చలిగాలిలో బయట పడుకోడం ఎందుకు అందామనుకుంది. ఊరుకుంది. పిల్లల్తో గదిలోనే పడుకొంది మల్లమ్మ.

ఓ రాత్రివేళ మల్లమ్మకు మెలకువ వచ్చింది.

చానిట్లోంచి మాటలు వినిపిస్తున్నాయి. తండ్రిగొంతే తరచు వినిపిస్తోంది. కాసులమ్మ ఏడుపుమాత్రం అపుడపుడు వినిపిస్తోంది.

“వద్దు!” ‘వెళ్ళొద్దు!’ ‘అదేం అనుకోదు...’ ‘నేను మాట్లాడుతానుగదా!’ అంటున్నాడు తండ్రి.

“ఇంతకాలమూ చేయించుకొని పంపెయ్యటం నావల్లకాదు కాసులూ! అది ఉడుకుమోతనంలో ఉంది ... అదే సర్దుకుంటుంది...”

మల్లమ్మ నిద్ర పూర్తిగా తేలిపోయింది.

'కాసులూ!' అన్న తండ్రిగొంతు ఆమెకు నిలువెల్లా కారం రాసినట్టుంది. "వెళ్ళి యిద్దరినీ పట్టుకుని జాడించేద్దానా?"

'ధూత్ ! ఎంత సిగ్గుమాలిన పనది !'

4

మల్లమ్మవచ్చి పదిరోజులయింది. తండ్రి స్వాక్షరికి వెళ్ళే దాకా యింట్లోనే ఉంటుంది. ఆయనతోబాటే నాలుగు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుంటుంది. ఎవరిమీద ఏమాత్రం చికాకు కలిగినా పిల్లలని చావబాదుతుంది. తండ్రి కసిరితే మాట్లాడదు. ఆ తర్వాత ఊళ్ళోకి బయల్దేరుతుంది. మళ్ళీ కాఫీకి వస్తుంది. మళ్ళీ ఊరు! రెండుసార్లు కాసులమ్మకు పొలి ఊషణం వచ్చింది.

తండ్రి ఎదురుగా నిలబడి పశ్చిమచటానికి అవసరమైన నిర్మోహమాటంగాని, మాటకి మాట పెంచి గొడవలు పడటానికి కావల్సిన కరకుతనం గాని ఆమెలో లేవు.

కాసులమ్మ నోరు మెదపకుండా అన్నీ చేస్తుండటం బాగానే ఉందిగాని అది మంచితనంగా అంగీకరించలేకపోతోంది. "ఏ హక్కు పెట్టుకుని పోట్లాడుతుందిలే—" అని సమర్థించుకుంటోంది.

ఆ రోజు మాస్టారు వచ్చారని తెలిసింది. పలకరించటానికే వెళ్ళింది. తండ్రి తరవాత తండ్రిలాంటి వాడాయన. ముసలితనంలో ఆయనకు కలిగిన కష్టానికి మల్లమ్మ చాలా బాధపడింది.

"అత్తయ్యగారు పోయారని తెల్పాక చాలా యిదయాను మాస్టారు!"

పిల్లకు కాస్తంత పంచదార ప్లేట్లో వేసి యిచ్చాడు. అది తిండిరంధిలో పడ్డాక వాళ్ళు మాటలకు దిగారు. 'చనిపోయినవాళ్ళు పుణ్యాత్ములనీ బ్రతికున్నవాళ్ళే పాపాత్ములనీ' మాస్టారు దిగులు అన్నారు.

పండగ గడుపుదామని పిల్లల దగ్గరికి వెళ్ళాట్ట. కొడళ్ళు పుట్టిళ్ళకు వెళ్తున్నారుట. కొడుకులు వాళ్ళవంటే ఉండటం 'ధర్మం'. 'తగుదునమ్మా' అంటూ వాళ్ళు రమ్మంటేమాత్రం ఎలా వెళ్ళగలడు? ఆ నాత్రోజులూ ఓ స్నేహితుడి యింట్లో భోజనం కుదురుస్తానన్నాడుట ఓ కొడుకు. రెండోవాడు అదీ అనలేదుట. అంతా చెప్పి—

"వాళ్ళనిమాత్రం తప్ప పట్టాల్సిన పనేముందమ్మా! తను పెట్టా పెట్టాడు... అడుక్కుని తినానయ్యడు... అన్నట్టు వాళ్ళ కేద యినా చేర్చే ఓపిక నాకెలాగూ లేదు..."

"పెట్టుపోతలదేముంది మాస్టారు... మీ వెరి గని..."

"నువ్వు ఆడపిల్లవి తల్లీ! తండ్రి తిన్నాడా లేదా తల్లి బట్ట కట్టుకుందా లేదా... అన్న బాధ ఆడదానికి ఉన్నట్టు మగవాడికి ఉండదమ్మా. కాలొంగినా కన్నొంగినా 'నాబంధం' అంటూ చేర దీ సేవే ఆడపల్లె...!"

మాస్టారి మాటలు మల్లమ్మ మనసుని కదిపాయి.

"మాట వచ్చింది గనక చెపుతున్నాను. ఆడది మగాడి మీద ఒకండుకు ఆధారపడితే మగాడు ఆడదానిమీద మరొకండుకు ఆధారపడేటట్టు భగవంతుడు చేయటంలోనే అంతా వుంది. అయితే మగాడు ఆడదానికిచ్చేదాన్ని ఆడది సంపాదించుకోవాలన్నీ అవకాశ ముంది కాని, ఆడది మగాడికి యిచ్చేదాన్నిమాత్రం మగాడు ఏంచేసే సంపాదించుకోలేడు. వయసు ఉడిగాక, చేసే దిక్కులేని మగాడిబాధ పగవాడిక్కూడా వద్దు! యీ విషయంలో మీ నాన్న చేసింది చాలా మంచిపని..."

"ఏం మంచి మాస్టారు! నలుగురూ నవ్వుతున్నారు..."

మల్లమ్మ దొరికిపోయింది.

"ఎవరమ్మా ఆ నలుగురూ...? ముప్పయ్యేళ్ళబట్టి లేని ఆడదాని అవసరం యీనాడు వచ్చిందంటే నువ్వెలా నమ్మావ్? పండగపూటయినా పిలిచి పట్టెడు మెతుకులు పెట్టని నలుగురూ... ఆయన నడుం వంగి చేసుకోలేనపుడు ఓ మనిషిని చేరదీస్తే తప్ప పట్టడానికి బయల్దేరా? ఆ మనిషి చిన్నదా? చితకదా? ఆయనకన్న ముందో వెనకో అన్నట్టుంది. ఏదో... వాళ్ళ బ్రతుకు నాళ్ళు బ్రతుకుతున్నందుకు... సంతోషించడంపోయి ....!"

"అందరూ మనంత మంచిగా ఉంటారా మాస్టారు..." నసిగింది.

"మంచి! మనది మాత్రం ఏపాటి మంచి? అదేదో విడ్డూరంగా మాట్లాడుకోటం లేదూ...? లోపల్లోపల కోపాలు ఉంచుకోటం లేదూ...?"

ఆఖరు మాట కావాలనే అన్నట్టుతోచింది మల్లమ్మకు. ఆ మాటా యీ మాటా మాట్లాడి యింటి మొహం పట్టింది.

యింటికి చేరేసరికి తలదిమ్ముగా ఉంది. వంటగదిలో ఉంది కాసులమ్మ. పిల్లల అలికిడి లేదు. పెరట్లో ఉండటం చీకట్లో ఏ పురుగుయినా అంట బొడుస్తుందేమో!! వెదికే ఓపిక మల్లమ్మకు లేక పోయింది. రత్నను జోకొట్టి నిద్రపోగొట్టింది.

మాస్టారి మాటలు ఆమెను విడువటం లేదు. కలగజేసుకుని పనిలో సాయపడే తను యిక్కడ పూచికపుల్ల అక్కడ పెట్టటం లేదన్న నిజం ఆమె గుండెల్లో ముల్లలా ఉంది.

ముగ్గుతో చిమ్మిలుతుడిచి దీపం బుడ్లలో కిరసనాయలు పోసింది. ఆరెసిన బట్టలు తెచ్చి మడతలు పెట్టింది. మంచాలు వాల్చి పక్కలు వేసింది. చలింపటిలో ఎండిన పేడముద్దలు వేసి తండ్రి కోసం సిర్దం చేసింది.

కాసులమ్మ వచ్చేసరికి అన్న పనులూ పూర్తయి ఉన్నాయి. మంచం మీద పడుకునుంది మల్లమ్మ. రెండు సార్లు పిలిచి జవాబు రాకపోయే సరికి ఒంటిమీద చెయ్యేసింది.

“ఏ హక్కూ లేక యిలా కక్క లేక మింగలేకా అణిగిమణిగి ఉంటోంది కాని...యీవిడ మాత్రం మంచిదా?” అనుకుంటోంది అప్పుడే.

‘చల్లగానే ఉంది’ అనుకుంటూ పెరట్లోకి వెళ్ళింది. పిల్లలను తీసుకువచ్చి ‘అమ్మనిద్రోతోంది’ అంటూ హెచ్చరించింది. వాళ్ళు ‘అమ్మమ్మా!’ అంటూ ఎవరో చెప్పి పెట్టినట్టు పిలవడం మల్లమ్మకు కష్టంగా ఉంది. ‘ఆఖరికి పిల్లలని కూడా లొంగ దీసేసు కుంటుంది కాబోలు!’

పాందికగా కూర్చుని పాత సినిమా పాటల పుస్తకాలను తీసి పేర్లు చదువుతున్నారు గోపీ, వాసు. అవంటే మల్లమ్మకు ప్రాణం. తండ్రి ఫ్యాక్టరీ నుంచి వచ్చేదాకా పాడుతూ కూర్చునేది. అలాంటి పుస్తకాలను వాళ్ళుపాడు చేస్తారేమో...! ఆమె లేవలేదు.

“జాగరత్! చిరిగితే అమ్మ చంపేస్తుంది.”

“ఛీ! అమ్మ చెడ్డది! అత్తమానూ కొడుతుంది.”

“మనూళ్లో చదూకోపోతేనే కొట్టేది!”

పిల్లల కబుర్లు ఆమెకు ఆసక్తికరంగా ఉన్నాయి.

“పుల్లమ్మామ్మ చెప్పింది. తాతయ్య డబ్బున్నీ అమ్మమ్మకే యిస్తాట్ట. అందుకే అమ్మకి కోపంట్ట.”

‘బిస్కెట్లూ, డబ్బులూ బోల్డు యితున్నాడేం!’

“పాపం! అమ్మకి యివ్వట్ట ...!”

కొరడా దెబ్బ తగిలినట్టయింది మల్లమ్మకు.

కాసులమ్మ నెమ్మదితనం చూస్తూనే ఉంది. అది మంచి తనమని ఒప్పుకోవటం లేదు. తండ్రికి ఆమెకూడన్న బంధం ఎవరికీ ఏ నష్టమూ చెయ్యదని తెలుసు. అది నీతికి సంబంధించినదను కోటం తన కల్పన. అది అంగీకరించటం లేదు. యిలా ఒప్పుకోక పోతానికి కారణం? పిల్లల నోట నినిసిస్తున్నది ఆమె గుండెలను రంపపు కోత కోస్తోంది.

యింతో అంతో ఆస్తిలభిస్తే తన జీవితం కాస్తంత మెరు గవుతుందని ఆశ. ఆ ఆశలో తప్పేం లేదు.

ఆ ఆశకు విఘాతం కలుగుతుందేమోనన్న భయాన్ని బహి రంగపరచలేక పోతోంది. ‘నీ తదనంతరం ఆస్తి నాకే వచ్చే హామీ ఉంటే యీ జరుగుతున్నదానికి నేనేం బాధపడనుబాబయ్యా!’ అన్న ముక్క ఎలా అంటుంది?

దరిద్రం! దరిద్రం ఎంత పనిజేస్తుంది!!

ఏ మంచి తనాన్నయినా ఎలా అణిచివేస్తుంది!!!

యిన్నాళ్ళ బట్టి తండ్రిని ఆమె కష్టపెట్టడం గుర్తు వస్తోంది. కన్నీరు ధారలు కట్టింది. తండ్రి వచ్చి లేపేదాకా అలాగే ఉండి పోయింది.

భోగినాడు ఉదయమే యింటిల్లి పాది తలగడుగులూ పూర్తయాయి. కలిగినంతలో వీర్రాజు అందరికీ బట్టలు కొన్నాడు. వెంకట్రావు టిఫిను తింటుంటే దగ్గర కూచుని కబుర్లు చెబుతోంది మల్లమ్మ. అది ఆమెకు సరికొత్త అనుభవం! కాసులమ్మ వంటంతా చూసుకోటంతో దగ్గరుండి భర్తకు పండగ వూటా టిఫిను పెట్టగలుగుతోంది.

“ఓమాట అడుగుతాను.”

ఉప్పాలో జీడిపప్పుపలుకు ఆమె నోటికి అందిస్తున్నాడు.

“మాట్లాడరేం?”

“అడగదల్చు కున్నప్పుడు అనుమతి ఎందుకూ?”

భర్త హాస్యాన్ని ఆమె అందుకోలేదు.

“మా బాబయ్య గురించి...” నసిగింది.

“ఊ! మీ బాబయ్య గురించి...?”

ఆతను అసహ్యించుకుంటున్నాడేమో ఆమెకు తెల్పుకోవాల నుంది.

“ఏం లేదు లెండి!” అనుకున్నట్టే ఆతను రెట్టించ లేదు.

“మీరో పని చెయ్యాలి!”

“తప్పకుండా! రాజీగారి ఆజ్ఞ!”

“జాకెట్టూ చీరా పసుపూ కుంకం... కావాలి”.

వాళ్ళిద్దరూ డబ్బు లెక్కలు వేసారు. కూడారు. తీసేసారు.

పెద్ద పండగనాడు మధ్యాహ్నం తండ్రి పెట్టిన చీర కట్టు కొని వస్తూ ఓ పళ్ళెంలో తను తెప్పించినవన్నీ పట్టుకొచ్చింది మల్లమ్మ.

ఆమె మాటలు వింటూ ఆశ్చర్యపోయింది కాసులమ్మ.

“అవునమ్మా! యీ వేళ మా అమ్మ తిరిగి వచ్చినట్టుంది నాకు. పచ్చగా పసుపురాసుకొని యింత బొట్టు పెట్టుకొని బాబయ్య పక్కన నిలబడితే కళ్ళారా చూడాలనుంది. నా మాట తీసెయ్యకు!”

వీర్రాజు కళ్ళు తడిదేరాయి.

భర్తతో కలసి వాళ్ళ పాదాలకి వంగి వాటిని తాకి మరీ నమస్కరించింది మల్లమ్మ.

ఆ సమయంలో ఆ మధ్యతరగతి బీద మహిళ మనసులో ‘యిదంతా తండ్రి ఆస్తి కోసం వేస్తున్న సరికొత్త ఎత్తు కాదు గదా’ అన్న కించా భావం మెదుల్తూనే ఉంది.

ఏ కారణాలవల్ల నయితేనేం — కొండమీది ఆ యిల్లు — ఊరంతటికన్న ఎత్తుగానే ఉంది!